

УДК 378.6.011.3-051:51

Лілія НІЧУГОВСЬКА

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вищої математики і фізики, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. Об'єктом дослідження в даній статті є розвиток творчого потенціалу викладача (вчителя) в процесі професійної діяльності у ВНЗ. Предметом дослідження виступає професійна рефлексія як один із основних чинників розвитку його творчого потенціалу. У статті наводяться аргументи, що без рефлексії є неможливим професійний та особистісний розвиток викладача. особлива увага приділяється змісту рефлексії та її ролі у формуванні психолого-педагогічних умінь, а також механізму її реалізації. Методом дослідження виступає аналіз реалізації існуючих інтерпретацій творчого потенціалу викладача ВНЗ, а також змісту його рефлексії. Основні висновки зводяться до того, що незважаючи на різні методологічні підходи до структури психолого-педагогічної діяльності її ефективна реалізація неможлива без рефлексії як відображення освітнього процесу та досвіду викладача в його свідомості, що є однією із умов розвитку його творчого потенціалу. Новизна статті обумовлена тим, що рефлексія розглядається переважно крізь призму професійної діяльності викладача природничо-математичних дисциплін у ВНЗ.

Ключові слова: творчий потенціал викладача, професійна рефлексія, когнітивно-творча компетенція.

Вступ. Інтеграція України в Європейське світове співтовариство, соціально-економічні та культурні процеси, що відбуваються в суспільстві актуалізує проблему модернізації системи вищої професійної освіти в контексті її спрямованості на розвиток особистісних якостей та компетентностей випускників, що забезпечують їхню конкурентоздатність на сучасному ринку праці.

Аналіз наукових джерел і педагогічного досвіду з проблеми дослідження уможливорює виявлення низки суперечностей, зокрема:

по-перше, це суперечність між швидкою зміною змісту професійної діяльності та необхідністю в опануванні відповідно оновленими фаховими знаннями та вміннями майбутніми фахівцями з будь-якого напрямку професійної підготовки у ВНЗ, що, в свою чергу, обумовлює потребу суспільства в педагогічних кадрах з високим творчим потенціалом, здатних перетворювати навчальне середовище та себе особисто у відповідності з вимогами розвиваючого соціуму;

по-друге, нагальним є урахування, що в цілому навчання у ВНЗ зорієнтоване не на формування механізмів саморозвитку професійно значущих якостей, академічного та науково-методичного потенціалу особистості майбутнього фахівця, а на здатність у діяльності реалізовувати соціально-задані моделі поведінки;

по-третє, не розробленість концептуальних ідей та підходів до практичного розв'язання проблем розвитку творчого потенціалу майбутнього викладача з урахуванням можливостей професійної рефлексії породжує невідповідність рівня професійної підготовленості особистості педагога вимогам, що відповідають педагогічній, методичній та науковій його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз літератури засвідчив науковий інтерес до понять рефлексія, професійна рефлексія, творчий потенціал викладача тощо, що знайшло відображення у працях науковців з різних галузей знань: філософії, психології, педагогіки тощо.

Зокрема, різноманітні філософські аспекти до усвідомлення суті рефлексії, а саме:

– онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, філософсько-антропологічний тощо, представлено в роботах І. Ладенко, М. Мамардашвілі, В. Лекторським та ін.;

– психологічне обґрунтування рефлексії здійснено Л. Виготським, С. Рубінштейном, О. Леонтьєвим, І. Семеновим, Ф. Василюком,

С. Максименком, Г. Щедровицьким та ін.;

– психологічне визначення сутності педагогічної діяльності в контексті урахування важливості рефлексії для процесу становлення майбутнього викладача (вчителя) розкрито в працях О. Анісімова, І. Дударенко, М. Найдъоновим та ін.;

– загальнотеоретичні основи обґрунтування місця професійної рефлексії у різних видах мислення й діяльності та взаємозв'язок з професійною майстерністю представлено в роботах В. Дегтяра, В. Орлова, В. Сластенина та ін.;

– творчість як шлях професійного становлення педагога досліджено в роботах Л. Виготського, В. Загвязинського, І. Зязюна, Н. Кузьміна, Я. Пономарьова, С. Сисоевої та ін.;

– взаємозв'язок творчості та професійного розвитку педагога розкрито у працях А. Деркача, В. Дивака, В. Моляко, Г. Сотської, О. Федій та ін.

Формулювання цілей статті. З'ясувати основні методологічні позиції, що враховуються у конструюванні структури й динаміки творчого потенціалу викладачів ВНЗ. Обґрунтувати зміст професійної рефлексії та її ролі у формуванні психолого педагогічних умінь крізь призму професійної діяльності викладачів природничих та математичних дисциплін у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні одним із ключових понять є розвиток творчого потенціалу викладача ВНЗ.

Проведений аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє розглядати творчість як процес, так і результат професійної діяльності викладача та студентів в умовах освітнього простору ВНЗ, який повинен бути переорієнтованим на особистісний, фаховий, когнітивно-творчий розвиток студентів. Останнє може бути забезпечено за рахунок перенесення акценту від системи професійної підготовки в цілому на її структури, тобто на конкретні предметні області, що забезпечують не лише

зміст освіти майбутніх фахівців ВНЗ, а й сприяють формуванню відповідних компетенцій. У цьому контексті особливої ваги набувають пошуки шляхів активізації процесу навчання, особливо її основного системоутворювального елементу – пізнавально-когнітивної діяльності студентів. Доцільно відмітити, що активізація пізнавальної діяльності студентів у ВНЗ є однією із проблем успішне розв'язання якої, дає відчутні результати й сприяє подоланню багатьох існуючих суперечностей навчально-виховного процесу. Саме тому, з позицій дидактики «навчально-пізнавальна активність» розглядається як риса особистості, що характеризує її спроможність до здійснення навчально-пізнавальної діяльності шляхом відшукування раціональних варіантів досягнення поставлених цілей.

Існуючі підходи до суті пізнавальної діяльності в педагогіці та психології (Ю. Бабанський, В. Давидов, О. Леонтьєв, М. Скаткін та ін.) засвідчують, що навчальна пізнавальна діяльність є різновидом загального процесу пізнання і тому не має істотних відмінностей в структурі, методах та прийомах мислення, хоча й зумовлює взаємозв'язок з когнітивно-творчими процесами особистості.

Водночас необхідним є урахування, що на сучасному етапі інтенсивно зростає роль когнітивної діяльності, яка вважається базовим процесом інформаційного суспільства, способом існування та унікальної активності майбутнього фахівця як «*homo sapiens*», творчого та діяльнісного. Останнє не лише підкреслює важливість розвитку когнітивно-творчої компетенції як невід'ємної складової для формування компетентнісного профілю майбутнього педагога, а й актуалізує потребу в творчих викладачах.

Організація творчої діяльності вимагає від кожного викладача професійних знань та використання доцільних варіативних технологій. Технологія творчої діяльності викладача передбачає наявність системи,

складовими якої є діагностування, цілепокладення, проектування, конструювання, змістове наповнення, інформаційна підтримка, чітка організація діяльності з визначеними функціями контролю та управління.

Ефективність організації творчої діяльності значною мірою обумовлена особистісними якостями викладача, до яких можна віднести:

- наукове психолого-педагогічне мислення,
- високий рівень педагогічної майстерності,
- схильність до ризику, оптимізм,
- розвинену педагогічну інтуїцію,
- креативність, компетентність,
- потребу у професійному самовихованні та доцільному

використанні передового педагогічного досвіду, тощо.

Все вищезазначене певною мірою окреслює сутність поняття «творчий потенціал особистості».

Зокрема, на основі наявних наукових підходів творчий потенціал особистості визначають як інтегративну системну якість особистості, яка включає знання, вміння, психічні якості особистості, серед яких основною є креативність, що за умови високого рівня їх розвитку та взаємозв'язку, стимулюють особистість до активної професійно творчої самозміни та перетворення середовища, що її оточує.

На думку науковців, креативність характеризує внутрішній ресурс людини, а творчий потенціал можна визначити як потенційну креативність, сукупність творчих здібностей особистості, особливостей її творчого мислення [9], або творчий потенціал розглядається як ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому [5].

Узагальнення існуючих підходів до розкриття сутності вищезазначеного поняття дає можливість визначити творчий потенціал викладача як інтегративну системну якість, в основі якої: високий рівень

професійної компетентності, здатність до професійного зростання та внутрішній резерв особистості, що базується на креативності, інтуїції, активності мислення, прагненні до реалізації нововведень, готовності діяти в ситуаціях з високим рівнем невизначеності, гнучкості у прийнятті рішень, здатності переосмислення педагогічного досвіду як професійного так і власного.

Доцільно зазначити, що розкриття творчого потенціалу особистості значною мірою обумовлюється напрямом його навчальної або професійної діяльності і тому структура цього феномену не може бути представлена у завершній формі, а носить динамічний характер. Останнє обумовлює пошуки шляхів для розвитку творчого потенціалу студентів, майбутніх учителів та викладачів у ВНЗ зверненням до поняття «рефлексія». Психологи розглядають рефлексію не тільки як процес самопізнання суб'єктом самого себе, свого внутрішнього світу, а і як процес позиціонування особистості в соціумі.

Так ще Л. Виготський вважав, що нові типи зв'язків і співвідносини вищих психічних функцій предбачають в якості своєї основи рефлексію, відображення власних процесів у свідомості.

Зокрема, на думку С. Рубінштейна, поява рефлексії впливає на формування особливого способу існування людини у світі та її ставлення до світу, тобто рефлексія ніби призупиняє або перериває цей неперервний процес життя і «... тут починається або шлях до духовного спустошення або інший шлях – до побудови морального, людського життя на новому, свідомому підґрунті» [6].

У контексті нашого дослідження особливу роль відіграє професійна рефлексія та її стимулюючий вплив на професійне мислення, науково-методичну діяльність та взаємозв'язок з професійним самовизначенням, педагогічною майстерністю викладача ВНЗ тощо.

При цьому здатність до професійної рефлексії формується в суб'єкта поступово і розвинена по різному та передбачає виведення на когнітивний

рівень суб'єктивних переживань, що пов'язані з професійною діяльністю. Останнє полягає в наступному, а саме: проектування всієї структури своїх взаємин з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу; системне сприйняття особливостей взаємин суб'єктів у ВНЗ; усвідомлення рівня власної професійної компетентності, враховуючи рівень знань, а також комунікативних, методичних умінь і навичок [8].

На операційному рівні професійна рефлексія – це самопізнання, оцінка й аналіз свого професійного «Я», пошуки особистісного смислу та методологічних сутностей професійної діяльності – від смислу окремих дій і вчинків до її суті й смислу, які забезпечують мотивацію професійного самовдосконалення і, відповідно, високий рівень професіоналізму [1].

Отже, професійна рефлексія є специфічним механізмом, який може бути використаний у технології професійного самовизначення й становлення, оскільки високий рівень її сформованості є показником переходу професійної діяльності на особистісно-смысловий рівень, чинником актуалізації творчого потенціалу особистості, як студентів, майбутніх вчителів, так і викладачів ВНЗ.

Розглянемо більш предметно стратегію розвитку когнітивно-творчої компетенції студентів як основи творчого потенціалу майбутнього вчителя крізь призму науково-методичної діяльності викладачів природничих і математичних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Особливої ваги у цьому аспекті набувають загальні математичні та природничі компетенції, що формують загальнонауковий фундамент (предметна сторона): загальнонаукові компетенції, містять базові загальні знання в області математики і природничих наук, гуманітарних і соціально-педагогічних наук, базові комп'ютерні та лінгвістичні навички; уміння знаходити і аналізувати інформацію з різних джерел; здатності розуміти і використовувати нові ідеї, організовувати і планувати роботу, застосовувати отримані знання на практиці, адаптуватися до нових

ситуацій; знання організаційно-правових основ своєї діяльності та ін.

Не менш важливим є професійні компетенції, які відповідають змісту поняття «кваліфікація», тобто знання, уміння і навички. При цьому професійні компетенції класифікуються і за іншими ознаками, що характеризують здатність майбутнього вчителя виконувати окремі елементи цілісної професійної діяльності тощо. При цьому особливої ваги набуває урахування ролі когнітивно-творчої компетенції у формуванні вище зазначених підходів.

Отже, когнітивно-творча компетенція студента представляє його готовність до діяльності, самоорганізації і розвитку пізнавальної сфери, постійного підвищення освітнього рівня, актуалізації творчого потенціалу до самостійного опанування новими знаннями та вміннями.

Категорія «когнітивно-творча компетенція» має компонентний характер і включає мотиваційний, когнітивно-операціональний, діяльнісний та регуляторний компоненти, кожен із яких має дві складових: загальну (не залежить від напряму професійної підготовки студентів у ВНЗ) та специфічну, що зумовлена особливостями навчальних дисциплін [4].

Зокрема, до загальної складової мотиваційної складової когнітивно-творчої компетенції, що стимулює пізнавальну активність слід віднести такі психологічні утворення як: загальний рівень орієнтації студента на пізнання, на навчальну діяльність, на майбутню професійну діяльність; спрямованість навчально-пізнавального та професійного інтересу; сформованість пізнавальних потреб як спонукання до діяльності; ступінь готовності до сприйняття, розуміння, осмислення навчальної інформації та виявлення ініціативності до її глибинного пізнання тощо.

Загальна складова когнітивно-операціональної компоненти досліджуваної компетенції базується на створенні студентами ВНЗ індивідуальної системи фундаментальних знань з різних дисциплін професійної підготовки, опануванні загальними і спеціальними вміннями

та розвитку тих якостей особистості, які забезпечують реалізацію процесуально-діяльнісного перебігу її пізнавальних функцій, обумовлених специфічними особливостями її мислення й розумових вмінь, розвитком мовно-розумової діяльності, наявністю потенціалу для виконання монотонно-напруженої та інтенсивної діяльності тощо.

До загальної складової діяльнісної компоненти доцільно віднести ті якості особистості, що зумовлюють її здібності та можливості одержати певний досвід, шляхом реалізації себе в різноманітних сферах діяльності на основі наявності індивідуального потенціалу. Серед них домінують такі як: інтелектуальний, особистісний, характерологічний, когнітивний, емоційно-вольовий, критичний або виконавчий потенціали, які не лише обумовлюють прояв та позитивну динаміку розвитку пізнавальної активності, а й самі досягають більш високого рівня.

Загальна складова регуляторної компоненти тісно пов'язана з існуванням проблем адаптації студентів та їх подальшої самореалізації в процесі навчання, шляхом опанування вміннями самоаналізу, самооцінки, само діагностики та рефлексії.

Важливим є усвідомлення, що не зважаючи на відмінності у змісті та специфіці їх виявлення, всі компоненти когнітивно-творчої компетенції діалектично пов'язані, а її формування залежить від якості організації та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів у ВНЗ.

Водночас, якість навчальної діяльності студентів природничо-математичного напрямку професійної підготовки суттєво залежить від ефективної реалізації системи психолого-педагогічних вимог щодо організації процесу їх навчання у вищих навчальних закладах.

Серед них домінують:

– вимога цілеспрямованості, як виявлення системи методів, організаційних форм і засобів, що найбільше сприяють якісним змінам існуючих практик навчання професійно-орієнтованим дисциплінам у

педагогічному вузі;

– вимога взаємозв'язку, взаємопроникнення та взаємодоповнення інформативно-репродуктивних методів та методів проблемного викладу як основа для засвоєння способів навчально-пізнавальної діяльності, що є обов'язковою складовою процесу навчання;

– вимога цілісної єдності методів проблемного навчання як невід'ємної компоненти реалізації всіх базових організаційних форм навчального процесу (лекцій, практичних та лабораторних занять, при організації самостійних та індивідуальних робіт тощо);

– вимога забезпечення дидактичної моделі навчального процесу як оптимальне сполучення різноманітних форм його організації та відповідно диференційованого методичного супроводу;

– вимога застосування активних методів навчання (зокрема математичне моделювання, мозкового штурму, ділових ігор тощо) та пошуку нових організаційних форм у контексті формування у майбутніх педагогів навичок і умінь управлінського мислення;

– вимога до активного впровадження інноваційних технологій навчання як можливість формування й розвитку фактичних навичок та умінь, прискореного накопичення досвіду їх використання в аналізі різноманітних проблем максимально наближених до майбутньої професійної діяльності;

– вимога цілеспрямованої орієнтації на виявлення й встановлення міжпредметних зв'язків між психолого-педагогічними та природничо-математичними дисциплінами як основи для розробки системи ситуаційних завдань, реалізація яких у навчальному процесі позитивно впливає на формування когнітивно-творчої компетенції майбутніх вчителів [3].

Слід наголосити, що формування майбутнього педагога не обмежується формальним показником рівня освіти, тобто набуттям сукупності професійних знань і умінь згідно освітньо-кваліфікаційних

характеристик та освітньо-професійної програми підготовки фахівців, тому що це лише необхідні вимоги його професіоналізму. У значній мірі якісні параметри формування спеціаліста детермінуються інтелектуальним потенціалом особистості студента, його ініціативністю, саморозвитком, самовдосконаленням, потребою у «know how» («знати як») тощо, тобто рівнем його когнітивно-творчої компетенції.

У цьому контексті суттєво змінюється мета навчання природничо-математичним дисциплінам студентів, яка співпадає із вектором розвитку стратегічних напрямів формування когнітивно-творчої компетенції й полягає: в озброєнні студентів, майбутніх фахівців, здатних досягти високого рівня професіоналізму на основі традиційних форм діяльності, типовою базою науково-природничих знань і відповідним математичним інструментарієм; у підготовці майбутніх викладачів до нових перспективних форм діяльності, тобто досягнення ними професійної компетентності на основі творчого застосування педагогічного проектування можливих наслідків майбутньої професійної діяльності.

Досягнення поставленої мети в системі професійної підготовки з урахуванням тенденцій зростання інформаціоналізації та глобалізації світової спільноти, передбачає в процесі навчання студентів природничо-математичного фаху ВНЗ реалізацію комплексу навчально-методичних завдань, що складаються із декількох системних блоків. При цьому особливої уваги потребують ті блоки, що в основному співпадають із функціональними напрямками завдань педагогічної освіти, а саме: соціально-педагогічні, організаційно-структурні, науково-природничі завдання, які спрямовані на: виховання у студентів стійкого світогляду, правильного сприйняття сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття, духовної культури на основі свідомого використання наукових знань взагалі та природничо-математичних зокрема у пізнавальній та майбутній професійній діяльності тощо; формування у

майбутніх фахівців національної гідності, самоповаги, активної життєвої та громадянської позиції, здатності захищати інтереси держави, поєднувати та взаємоузгоджувати суспільні, колективні та індивідуальні інтереси тощо; озброєння методологією творчої діяльності, вироблення вмінь до ефективної комунікаційної взаємодії, у тому числі засобами сучасних інформаційних технологій тощо; реалізацію відносин відповідальності за допомогою сукупності етичних, правових норм у їх взаємозв'язку тощо; пропаганду здорового способу життя, дозування навантаження, розвиток стресовитривалості, саморегуляції, підтримку творчого настрою у студентів тощо; визначення й усвідомлення кожним студентом індивідуальної межі власних знань, вміння долати стереотипи мислення, визнавати й аналізувати помилки тощо; виявлення та розвиток лідерського потенціалу, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в студентському колективі тощо.

Не менш важливим є блок завдань, пов'язаний із дослідженням та реалізацією науково-технологічних аспектів природничо-математичної освіти в педагогічному вузі і спрямований на: підсилення ролі продуктивних методів навчання, водночас не знижуючи уваги до репродуктивних методів навчання, в основі яких надання студентам сукупності абстрактних математичних та природничих знань з використанням традиційних практик проведення аудиторних занять.

Висновки. Важливим є переорієнтація існуючих практик навчання на встановлення змістовних та методологічних взаємозв'язків природничо-математичних та професійно-орієнтованих дисциплін тощо; впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій, що базуються на особистісно-орієнтованому підході до навчання, спрямованих на саморозвиток, рефлексію, побудову особистого «Я», прийняття рішень і відповідальності за їх виконання, творчу самореалізацію в обраній діяльнісній сфері, забезпечення самовдосконалення, «know how» («знати

як») особистості студента; домінування інноваційного навчання, що базується на критичному й логічному осмисленні конкретних ситуацій, створенні умов для оволодіння навичками наукових досліджень шляхом інтенсивного застосування математичних методів аналізу, уявного природничо-наукового експерименту, методології творчої діяльності, тощо; застосування інформаційних технологій при навчанні та навчанні природничих та математичних дисциплін, що при наявності відповідного методичного забезпечення, надає можливість наочності, одержання необхідної інформації для самостійної та індивідуальної роботи, розв'язання аналітико-дослідницьких проблем використанням комп'ютерних технологій як інструмента дослідження, тощо; вдосконалення системи контролю щодо встановлення рівня опанування студентами відповідних знань та умінь як з математичних, так і з природничих дисциплін.

Використана література

1. Лепский В.Е. Рефлексивные процессы и новое качество управленческих решений / В.Е. Лепский, П.Е. Задорожнюк // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 4. – С. 122–127.
2. Найдьонов М.І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях / М.І. Найдьонов. – К. : Міленіум, 2008. – 484 с.
3. Нічуговська Л.І. Науково-методичні основи розвитку інтелектуальних вмінь студентів економічних університетів при навчанні вищої та прикладної математики / Л.І. Нічуговська // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. праць.– Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – Вип. 18. – С. 98–108.
4. Ничуговская Л.И. Конкурентоспособность будущих выпускников вузов в контексте философии профессионального образования/ Л.И. Ничуговская // Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2013. – Vol. 7. – P. 145–149.
5. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: [монографія] / наук. кер. авторського кол-ву В.О. Моляко, АПН України, Інститут психології ім. Г.С. Костюка. Лабораторія психології творчості. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 2007 с.
6. Рубінштейн С.Л. Основи общей психологии / С.Л. Рубінштейн. –

М., 1989. – Т. 1. – С. 117–124.

7. Сластенин В.А. Готовность педагога к инновационной деятельности / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова // Педагогическое образование и наука. – 2006. – № 1. – С. 32–37.

8. Черный Е.В. Инициирование профессиональной рефлексии у педагогов / Е.В. Черный // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 3. – С. 1–4.

9. Яременко Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне / Л. Яременко // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 117–123.

Лилия Ивановна Ничуговська

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры высшей математики и физики, Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», г. Полтава

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ РЕФЛЕКСИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Аннотация. Объектом исследования в данной статье является развитие творческого потенциала преподавателя (учителя) в процессе профессиональной деятельности в вузе.

Предметом исследования выступает профессиональная рефлексия как один из основных факторов развития его творческого потенциала. В статье приводятся аргументы, что без рефлексии невозможно профессиональный и личностный развитие преподавателя. особое внимание уделяется содержанию рефлексии и ее роли в формировании психолого-педагогических умений, а также механизма ее реализации.

Методом исследования выступает анализ реализации существующих интерпретаций творческого потенциала преподавателя вуза, а также содержания его рефлексии.

Основные выводы сводятся к тому, что несмотря на различные методологические подходы к структуре психолого-педагогической деятельности ее эффективная реализация невозможна без рефлексии как отражение образовательного процесса и опыта преподавателя в его сознании, что является одним из условий развития его творческого потенциала. Новизна статьи обусловлена тем, что рефлексия рассматривается преимущественно через призму профессиональной деятельности преподавателя естественно-математических дисциплин в ВУЗах.

Ключевые слова: творческий потенциал преподавателя, профессиональная рефлексия, когнитивно-творческая компетенция.

Lilia Iv. Nichugovska

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of

Higher Mathematics and Physics Higher Educational Institution of Ukoopspilok
«Poltava University of Economics and Trade», Poltava city

PROFESSIONAL REFLEXION AS FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF TEACHER OF HIGHER EDUCATIONAL AGENCY

Abstract. The object of research in this article is the development of the creative potential of a teacher (teacher) in the process of professional activity in universities. The subject of the research is professional reflection as one of the main factors in the development of its creative potential. The article gives arguments that without the reflection is impossible the professional and personal development of the teacher. special attention is paid to the content of reflection and its role in the formation of psychological and pedagogical skills, as well as the mechanism of its implementation. The research method is the analysis of the implementation of existing interpretations of the creative potential of the teacher of the university, as well as the content of his reflection. The main conclusions are that despite the various methodological approaches to the structure of psychological and pedagogical activity, its effective realization is impossible without reflection as a reflection of the educational process and the teacher's experience in his mind, which is one of the conditions for the development of his creative potential. The novelty of the article is due to the fact that reflection is considered mainly through the prism of the professional activity of the teacher of natural and mathematical disciplines in higher education.

Key words: creative potential of the teacher, professional reflection, cognitive-creative competence.

Стаття надійшла до редакції 30 червня 2017 року